

חצי שיעור [ד]

חצי שיעור בשבועה¹

- א. אדם נשבע לא לאכול דבר מסוים. האם עובר על איסוק 'חצי שעור' באכילת חלק מאותו דבר? באוכל פחות מכזית? האם השאלה תלויה בלשון השבועה, בפרשנות לכונת דברי הנשבע או'ו בגדרי 'חצי שיעור'?
- ב. משנה שבועות יט, ב מחלוקת ר"ע וחכמים.
- ב. רמב"ם הלכות שבועות פרק ד הלכה א.
- ג. ר"ן ט, א בדפי הרי"ף ד"ה ולענין פסק הלכה (מקור זה כבר נלמד בדף מקורות [א]).
- ד. משנה למלך שם עד ד"ה והנה דין זה.
- ה. לעי' שבועות כז, ב בדברי רבא 'נשבע על ככר ואכלה אם שייר ממנה כזית נשאל עליה'. אם הכל נאכל פשיטא שאינו נשאל, אבל מדוע לא די בכך שנשאר חצי שיעור כדי שאפשר יהיה להישאל?

מתוך שו"ת אבני מילואים סימן יז

והנה נראה מדברי הש"ך ובעל מש"ל הא דאסור בכל שהו באומר שבועה שלא אוכל היינו משום דדעת הנשבע כן הי' ליאסר בכל שהו ושלא ליענש אלא בכשיעור, וזה חידש הש"ך באומר בפירוש שבועה שלא אוכל כזית דמותר מן התורה בכל שהו כיון דדעת הנשבע דוקא על שיעור כזית וע"ש, ולענ"ד נראה דהך מלתא אינו תלוי בדעת הנשבע, דהא טעמא דהר"ן פ"ג משבועות שהסכים לדעת הרמב"ם דבשבועה שלא אוכל אסור בכל שהו מדאמרינן ביומא טעמא דר"י דח"ש אסור מה"ת משום דחזיא לאצטרופי ובשבועה נמי אף על פי שאין בכלל דבריו אלא שיעור שלם, ה"מ לקרבן ולמלקות אבל איסורא מיהא איכא בכל שהו כיון דחזי לאצטרופי לשיעור שלם, ואף על גב דהתם ביומא מריבוי דכל חלב מייתנין ח"ש הא ודאי האי רבוי לא כתיב אלא גבי חלב ואפ"ה ילפינן מיניה לכל אסורין משום דפשיטא לן דלא אסרה רחמנא אלא משום דחזי לאצטרופי ולמה לא יהיה דין שבועות כדן שאר אסורין עכ"ל, מבואר מזה דדין שבועה כדן שאר אסורין דעיקר איסורו בכזית וממילא רמי' תורה עלי' איסור בכ"ש משום דחזי לאצטרופי, וע"כ אין זה משום דעת הנשבע דאם איתא דמכח דעת הנשבע אתינן עלה כדעת הש"ך ומש"ל היכי מדמה ליה הר"ן שבועה לשאר אסורין למילף מאיסור חלב והל"ל להר"ן דכך היא דעתו של הנשבע, ולענ"ד אין דבר זה באפשרי שאם הי' דעת הנשבע שיאסר בכל שהו רק שלא יתחייב קרבן ומלקות אלא בכשיעור, לא היה מועיל לו ליפטר, שהרי אם ישבע אדם שלא יאכל משהו ע"מ שלא יתחייב מלקות וקרבן ודאי דלא מהני דה"ל מתנה ע"מ שכתוב בתורה, וה"נ אם דעתו ליאסר במשהו הרי נשבע על משהו וכל שנשבע חייב מלקות וקרבן אף על גב דאתני עלי' שלא ילקה ושלא יהי' רק כמו שאר אסורין תורה זה לא מהני דהוי מתנה עמש"ב, אע"כ כמ"ש דדעת הנשבע הוא רק על כשיעור, אלא דממילא רמי רחמנא עליה איסור בכ"ש משום דכל דמיחייב על כזית אסרה תורה במשהו משום דחזי לאצטרופי, ואם כן אפילו נשבע שלא יאכל כזית נמי אסור בכל שהו, וזה ברור. ובזה יתיישב מאי דקשיא לן בהא דכתב הרמב"ם דאם נשבע שלא לאכול אסור בכל שהו, מהא דאמרינן בשבועות (דף כ"ז) אמר רבא נשבע על ככר ואכלה אם נשתייר הימנה כזית נשאל עליה אכלה כולה אינו נשאל עליה ופריך ה"ד אי דאמר שלא אוכל מכזית קמא עבדי' לאיסורה כו' אי בעית אימא שלא אוכל מגו

¹ באמצעות התמקדות בנידון זה ננסה להעמיק ידיעתנו בנושא הכללי של 'חצי שיעור'.

דמהני ל"י שאלה אכזית בתרא אהני נמי אכזית קמא ע"ש, ומשמע דאם לא שייר ממנה כזית אינו נשאל עלי' ואמאי לא חייל שאלה אחצי כזית כיון דחצי שיעור אסור מה"ת ודאי מקרי חל הנדר עדיין שיהיה ראוי לשאלה אף על גב דליכא קרבן ומלקות, וראיה מהא דכתב הר"ן בתשו' סימן נ"א בנודר לזמן דאין נשאלין על הנדר עד שיגיע הזמן ויחול הנדר ובין השמשות של יום הנדר העלה שם לדעת הרמב"ם בכל הספיקות מה"ת מותרים, א"כ בה"ש הוי היתר גמור מה"ת ומקרי לא חל הנדר עדיין ואין נשאלין עליו, אבל לדעת החולקים דס"ל דכל ספיקות אסורים מה"ת ה"ל חל הנדר בין השמשות ונשאלין עליו ע"ש, ומבואר מזה דכל שיש איסור בדבר אף על גב דליכא מלקות וקרבן אפ"ה מקרי חל הנדר, דהא גבי איסור ספק אף על גב דמה"ת אסור מ"מ לא מיחייב במלקות וקרבן ואפ"ה מקרי חל הנדר וא"כ ה"ה אם נשאר חצי זית כיון דאסור מה"ת עדיין מקרי חל הנדר ואמאי נקט רבא דאשתייר מיניה כזית דהא בכ"ש סגי וכמ"ש, אכן לפמ"ש דהא דאסור בכ"ש אינו מצד הנודר שהרי הוא לא נדר אלא על שעור שלם, אלא דממילא רמיא רחמנא עליה איסור משהו משום דחזי לאצטרופי לכך אינו בשאלה עד שיהא נשאר ממנו כזית דהוא איסור נדרו ואז ממילא הותר גם במשהו כיון דליכא איסורא בכשיעור אבל אם נשאר פחות מכזית אינו יכול להשאל שהרי אין כאן איסור מצד נדרו להתירו, אלא איסור הבא ממילא על ח"ש ולית' בשאלה, ודו"ק.

סכום:

- (א) איסור חצי שיעור בשבועה הוא דין מקומי או משתייך לנושא העקרוני של 'חצי שיעור'.
- (ב) חצי שיעור של דבר הנאסר בשבועה אסור מפני השבועה האו שהוא אסור מכח דין ח"ש או שמא מותר הוא?
- (ג) למדנו רמב"ם בהלכות חמץ ומצה שלמד מפסוק (לא יכאל חמץ) שח"ש אסור באכילה. נשאלה השאלה - מדוע צריך פסוק מיוחד לאסור ח"ש חמץ? ייתכן וניסוח אחר של השאלה יוביל לאפשרות לפתרון: מה מוסיף הלימוד מ'ולא יאכל חמץ' על איסור ח"ש שנלמד מ'כל חלב' או מהסברא של 'חזי לאצטרופי'?

*להרחבה ולהעמקה - רשימות שיעורים עמ"ס שבועות ונדרים מהגרי"ד סולובייצ'יק עמ' לג-לח.